

СЕМАНТИЧНИ РАЗШИРЕНИЯ НА ГЛАГОЛИТЕ ЗА ВЪЗПРИЯТИЕ В АНГЛИЙСКИ И БЪЛГАРСКИ ЕЗИК ОТ КОГНИТИВНА ГЛЕДНА ТОЧКА

Цветалина Анева

SEMANTIC EXTENSIONS OF VERBS OF PERCEPTION IN ENGLISH AND BULGARIAN FROM A COGNITIVE PERSPECTIVE

Tsvetalina Aneva

Abstract: *The study discusses the different extensions in the semantic field of visual, auditory, tactile, gustatory and olfactory perception verbs in English and Bulgarian within the framework of Cognitive Linguistics. The analysis outlines 41 patterns and a wide range of lexical meanings, realized within a given pattern with emphasis on how contextual meanings appear. The research aims to present a new approach to analyzing lexical items, by paying special attention to verbs denoting passive perception in particular.*

Keywords: *verbs of perception, cognitive linguistics, semantic extensions*

<https://doi.org/10.46687/BNFS2787>

Увод

Студията е част от по-голямо изследване на глаголите за възприятие в английски и български език. Целта ѝ е да разгледа някои базови прилики и разлики в основните и метафоричните значения на *виждам, чувам, докосвам, вкуся и помирисвам / намирисвам / замирисвам* в двата езика.

Анализите се основават на употребата на глаголите и са насочени към разкриване на това как техните значения се променят според различните ситуации и как те се свързват с други лексикални единици. Изследването има за цел да представи нов подход за анализ на лексикални единици, като обърне специално внимание на глаголите, обозначаващи пасивно възприятие. Крайната цел на изследването е да допринесе за сравнителното типологично изучаване на двата езика, както и за типологичното изследване на глаголите за възприемане на различни езици.

Студията представлява корпусно изследване, което има за цел да подчертае сложното поведение на най-често срещаните структурни модели, извлечени от Корпуса на съвременния американски език и Българския национален корпус. Включени са и примери от тълковни речници, за да бъдат представени допълнителни разширени значения. Значенията са групирани в съответствие с целите на анализа и включват най-често използваните метафорични употреби на глаголите за възприятие.

В това отношение, основна цел на настоящото изследване в по-общ план, е да определи, анализира и класифицира лингвистичните модели с участие на глаголи за възприятие от представените корпуси, както и да разгледа различните им употреби в двата езика. Проучването разкрива широкия спектър от контекстуални значения на глаголите и търси отговор на въпроса какво означава човек да „види“, „чуе“, „докосне“, „вкуси“ и „помирише“ в различни езикови ситуации.

Друга цел е да бъдат обсъдени концептуалните метафори, залегнали в основата на метафоричните изрази, свързани с английските глаголи за възприятие и да бъдат представени когнитивните процеси, които глаголите за възприятие

представят в различен контекст на тяхната употреба в английски и български език. В тази връзка описанията и анализите в изследването са базирани на употребата на глаголите и са организирани в зависимост от контекста, в който те се използват. Проучването има за цел да изследва и интерпретира установените и конвенционално приетите от носителите на двата езика значения.

Студията също изследва приложимостта и ефективността на теорията MIND-AS-BODY (Sweetser 1990) и търси отговор на въпроса как носителите на езика възприемат различните значения на глаголите за възприятие.

За анализа са използвани следните **методи** на изследване:

- *Корпусния анализ* (Biber et al. 1998, 2015) е основен метод за идентифицирането и класификацията на езиковия материал. Прилагането на корпусно-лингвистичната методология прави лингвистичния анализ по-обективен и задълбочен (McEnergy & Wilson 2001).

- *Когнитивният лингвистичен подход* е надежден инструмент за извършване на анализа и проверка на хипотезите на изследването, тъй като проучването се основава на идеята, че значенията на понятията се определят от контекста на тяхната употреба.

- *Контрастивният анализ* е от съществено значение за развитието на езиково съзнание (Kortmann 1996; James 1980, 2005; Mair 2005). Прилагането на този ефективен аналитичен и прагматичен метод позволява пряко сравнение на значенията на глаголите за възприятие в двата езика.

Предидни изследвания, свързани с темата

Процесът на възприятие е дефиниран в речниците като „способността да се види, чуе или да се осъзнае нещо чрез сетивата“ (Oxford Lexico), „отражение на непосредствено действащите върху сетивата предмети и явления във формата на цялостни нагледни образи“ (Речник на българския език). Sekuler и Blake (1994) определят възприятието като биологичен процес, при който мозъкът извлича описания на обекти и събития в света, като събира информация чрез сетивата.

Глаголите за възприятие са подробно анализирани от учени в областта на когнитивната лингвистика (Al-Asmer 2007; Ibarretxe-Antuñano 2013a, 2013b, 2019). Семантично те са групирани в пет различни модалности: зрение, слух, докосване, вкус и мирис.

Съществуват голям брой съпоставителни изследвания на глаголите за възприятие в различните езици, английски и руски (Rylyna 2013), английски и вьетнамски (Oanch 2016), английски и испански (MacArthur, Krennmayr, Littlemore 2015; Rojo, Valenzuela 2005), английски и арабски (Jumaah et al. 2020), английски, испански и баски (Ibarretxe-Antuñano 1997, 1999), английски и португалски (Santos 2006), английски и китайски (Li 2013; Yu 2004, 2008), английски и японски (Kubota 2016), английски и български (Nedelcheva 2020), български и полски (Mihailova 2001), английски, френски и румънски (Neagu 2013), английски, немски, френски, испански, италиански и унгарски (Galac 2020), чешки и български (Mladenova 2016). Всички те разглеждат два основни типа значения: тези, свързани с физическо възприятие, и тези, които не са свързани с възприятие във физически смисъл (Ibarretxe-Antuñano 2013a; Essa 2010). Вторият тип доказва универсалната връзка между метафоричните значения в различни езици.

Прецидни изследвания са проведени и на българските глаголи за възприятие. Младенова (2016) представя контрастивен анализ върху използването на неспецифични глаголи с екзистенциална функция в чешки и български език. В своето изследване „Виждам, значи съществува (употреба на неспецифични глаголи с екзистенциална функция в чешкия и българския език)” Младенова разглежда метафоричните значения на глаголите за възприятие, свързани със сетивните модалности зрение, слух, вкус и мирис, отнасящи се до абстрактни ситуации или човешки качества. Михайлова (2001) представя сравнителен компонентен анализ на глаголите за възприятие в български и полски език, като анализира езиков материал от съвременните български и полски писмени медии. Друго изследване е направено от Ласкова (Laskova 2008), която изучава изказвания с глагола за възприемане *виждам* в българския език и неговите многозначни значения, като се фокусира върху гледната точка както на възприемащия, така и на познаващия в дискурса.

Това, което отличава настоящото изследване от споменатите по-горе, е, че то представлява контрастивен анализ на метафоричните значения на глаголите за възприятие в английския и българския език, като фокусираме вниманието си върху базовите глаголи за пасивно възприятие¹, които Viberg (1984, 1993) определя като по-многозначни от тези, които изразяват активни процеси.

Проучването изследва приложимостта на концепцията на Sweetser за метафората „MIND-AS-BODY“ (Sweetser 199), която включва концептуализацията на една цяла област на преживявания (съзнанието) от гледна точка на друга (тялото). Sweetser предлага тезата, че метафоричните значения се извършват между две области на опит: източник са глаголите, представляващи физическото възприятие, а целевият домейн се изразява с речника на вътрешните чувства. Изследването използва рамката, изложена от Ibarretxe-Antuñano (1999) като основа, която тя от своя страна изгражда до голяма степен върху първоначалното изследване на Sweetser от 1990 г. Ibarretxe-Antuñano изследва петте сетива (зрение, слух, вкус, допир и обоняние) и групира основните свойства, които характеризират всяка от сетивните модалности, позовавайки се на връзката между трите основни елемента във възприятието: възприемащия, възприятията обект и акта на възприятие.

Анализ

Визуално възприятие и когниция – SEE

Тъй като *see* (*виждам*) изразява човешки дейности, свързани с възприятието и познанието, глаголт е изследван първо, като се обръща внимание на неговото значение, което се отнася до физическото зрително възприятие, а след това са обхванати значенията, които включват ментални процеси. Важно е да се има предвид обаче, че тези разграничения се правят само за целите на настоящия анализ, тъй като различните значения на глагола често се припокриват.

¹ Според класификацията на Viberg (1984) и Gisborne (1996), глаголите се разделят на три групи според семантичната роля на подлога: глаголи, изразяващи преживявания, дейности и глаголи на възприятие. Тези три групи представят трите възможни основни значения, които глаголите за възприятие носят.

Структурен модел 1: П [одуш.] + виждам + Д [+/-одуш.]²

Значение: Възприемам или наблюдавам физически предмет със зрителен орган.

Глаголът за възприятие *виждам* във физическия смисъл на зрението се променя от *забелязвам* в (1) и (2), което се свързва с моментно действие до *разпознавам (обекта)* в (5) и (6). Първоначалното значение на *забелязвам* в (1) е допълнително профилирано от *за пръв път*, двете действия *виждам* и *разпознавам* са тясно свързани и не биха могли да бъдат разглеждани отделно, тъй като „виждането“ е необходимо условие за идентифицирането на някого или нещо в (5), (6). Нещо повече, изпозването на израз за време, който показва повтораемост (*всеки път*), позволява глаголът *виждам* да бъде интерпретиран като серия от повтарящи се действия в (3), (4). (1. ...*I'll never get to see them again*...; 2. *Беше смаяна, когато за пръв път видя къщата, която баща ѝ бе построил тук преди десет години.*; 3. *Every time you saw him he had a smile on his face, but when it came time to do his job, he was there.*; 4. *Всеки път като я видя и се сеещам за едно време.*; 5. *Have you seen him here before?* 6. *Казах ти, че съм я виждал някъде.*)

Анализът на примерите от корпуса показва, че е невъзможно двата модела да бъдат напълно изолирани един от друг, тъй като значението *забелязвам* е неразривно свързано с това на *виждам* и *разпознавам*.

Структурен модел 2: П [одуш.] + виждам + Д [неодуш. (документ, част от документ)]

Значение: Кратка бележка, която посочва източника на информацията или на цитирания пасаж/отпратка към друг текст или друга част от ползвания текст.

И в двата корпуса, *виждам* се използва в значението на *позовавам се* в голям брой примери, като често се появява в скоби и инструктира читателя да прочете друга част от текста. (7. *See Telephone Interview with Judge 2 (Mar. 8, 2016)*; 8. *Относно рискови фактори за суицидност при депресия, вижте по-горе.*)

От анализа на примерите от двата корпуса, става ясно, че значението на *виждам* изглежда е повлияно от големия брой академични и технически текстове в двата корпуса и се среща в значението на *препращам* към предимно в академични текстове и документи.

Структурен модел 3: П [одуш.] + виждам + Д [одуш.]

Значение: Приемам някого за разговор, преглед, съвет и пр., обикновено по предварителна уговорка.

Примерите и в двата езика свързват глагола *виждам* с процеса на комуникация и изпълнение на комуникативни задачи, що се отнася до обмен на известна информация от страна на участниците. Това свързва зрението с по-нататъшни когнитивни процеси. (9. *We hope to see you at the show.*; 10. *Ще я видя днес вечерта и ще говоря с нея.*)

В примери (9), (10) *виждам някого* се отнася не само до визуално възприятие, но и до уговорка или план за среща или посещение на някого, което от своя страна включва процеса на комуникация и вероятно изпълнение на някои комуникативни задачи, като например обмен на информация от името на участниците. Това означава, че по-нататъшни когнитивни процеси следват от акта

² Съкращенията, използвани в структурните модели, които са анализирани са: П (подлог), Д (допълнение).

на виждане. Същото важи и за българското значение на *виждам* в подобен контекст (11. *Радвам се да ви видя.*)

Значението на глагола в подобен контекст може допълнително да бъде разширено до „имам романтична връзка с някого“. Важно е да се отбележи, че интерпретацията на *виждат се* в разгледаните примери е двусмислена, тъй като би могло да се тълкува като *срещам се* и *имам романтична връзка*, в зависимост от ситуацията на изказването. В този контекст глаголят за действие *излизам/срещам се* е по-често срещан, особено в разговорния български език. (12. *How long has she been seeing him?*; 13. *Te се виждат всеки ден.*; 14. *Излизаха заедно от няколко седмици.*; 15. *Двамата със Сисли се срещаха от време на време.*)

- **Преценявам/чета/ тълкувам**

Структурен модел 4 : П [одуш.] + виждам + Д [неодуш. (филм/ пиеса/ книга/ информация)]

Значение: Чета книга за удоволствие/гледам представление, изложба, филм, пиеса и т. н.

В разгледаните примери в двата езика, *виждам* не се отнася само до получаване на визуална информация от обекта, но също така и до предизвикването на съзнателна или подсъзнателна реакция от видяното. (16. *Everyone comes to see movies ...*; 17. *Тази вечер за първи път публиката ще види филма, в който се разказва за силата на истинското приятелство.*) В примери (16) и (17), визуалното възприятие е средство за изпълнение на определена задача. С други думи, *виждам* в (16) и (17) означава *гледам филма, разбирам сюжета*.

В други примери от тази група целта *да се видят* данните и информацията предполага необходимостта от задълбочено интерпретиране на представеното. (18. *So we need to help people see the data in a way they can process.*; 19. *Надяваме се, че ще видим предложението на Комисията много скоро.*)

В (18) и (19) целта *да се видят* данните и информацията е предварително определена, като се има предвид необходимостта от задълбочено разбиране на представеното, както може да се заключи от фразата „в начин, по който могат да обработват“ или „това доказва“. Може да се заключи, че значението на *виждам* е профилирано към *разбирам*, когато обектът на възприятие е интернализиран и обработен в съзнанието. *Виждам* данните (18), предложението, което Комисията ще направи (19), или всякакъв вид информация включва и тяхното анализиране.

Следователно, когато глаголят *виждам* се използва в този вид контекст във всички примери от двата корпуса, както на английски, така и на български, това също предполага и реакция от *виждането*. Може да се заключи, че приетото в началото на това изследване разграничение между основния и преносния смисъл на глагола не е нещо определено. В някои случаи глаголят *виждам* изразява повече физически аспекти, в други повече фигуративни. Следователно подобни промени в значението не са строго определени в езиковата система. Те са силно зависими от контекста, в който се срещат.

- **Проверявам / потвърждавам**

Структурен модел 5: П [одуш.] + виждам + Д [неодуш./ абстр.]

Значение: Подлагам нещо/някого на внимателен, подробен оглед, изследване или проучване.

Примерите, включени в анализа на тази група описват употребата на *виждам*, като се основават на предположението, че в тези случаи значението на физическото възприятие се е изместило повече към потвърждение, отколкото към интерпретация. Тази промяна обаче не изключва значението *преценявам*, *чета* и *тълкувам*, описано в структурен модел 4, тъй като процесът на проверка включва тези дейности. (20. *I asked to see his ID.*; 21. *На гишето служител на Граничен контрол ще поиска да види паспорт или друг документ за пътуване.*; 22. *The guard with the dog whistled and his partner went to see what he'd found.*; 23. *Помолих го да мине и да види къщата.*)

В случая на (20) и (21), виждането на официален документ за самоличност не се отнася само до визуалното възприемане на обекта. Процесът включва и други дейности, като четене на информацията и вероятно подробното ѝ разглеждане. По подобен начин виждам в (22) и (23) също означава не само *виждам* в смисъла на *възприемам със зрението си* (в този случай къщата или намереното), но и внимателно да бъде проверено какво се случва и евентуално субектът, които осъществява зрителен контакт да се погрижи за нещо. Въпреки че физическото възприятие е неразделна част от акта на виждане, във всички примери от двата корпуса по-горе, то също се отнася до някои свързани последващи дейности.

Структурен модел 6: П [одуш.] + виждам + ПИ [че]³

Значение: Установявам със сигурност, най-често лично, че нещо е направено или извършено, че отговаря на определени изисквания, стандарти, качество и т.н.

Докато *проверка* и *потвърждаване* са дейности, включени в процеса на *виждане*, разгледаните примери асоциират значението на *виждам* с включването на извършителя на действието в последващи дейности. Очаква се субектът да се погрижи за съответния резултат. (24. *And we would want to inspect and see that they were safe.*; 25. *Искаше да огледа за последен път и да се увери, че са в безопасност.*)

Примерите, принадлежащи към този структурен модел, илюстрират връзката на *виждам* с *проверявам* или *потвърждавам* като акцентират на нейната зависимост не само от лингвистичния контекст, но и до голяма степен от нашия когнитивен опит.

• **Намирам отговор**

Структурен модел 7: П [одуш.] + виждам + ПИ [какво/кого]

Значение: Имам или си съставям мнение или преценка за някого/нещо, възприемам от определен ъгъл или имам дадено отношение към някого или нещо.

В контекста на следващите примери визуално възприятие във физически смисъл не е необходимо. (26. *We'll see what we can do.*; 27. *Аз просто ще обърна цялата сграда с главата надолу и ще видим какво може да се намери.*; 28. *1:30 a.m. when he heard a knock at the window, and looked outside to see who was knocking, police said.*)

В (28) целта е „да се открие“ нещо неизвестно, например кой е на прозореца. Субектът в (28) не само вижда някого на прозореца. Актът на „виждане“ в изреченията по-горе включва отиване до прозореца, гледане през него

³ ПИ [че] – подчинено изречение, въведено с комплементизатор „че“.

и забелязване на този, който стои отвън, идентифициране на лицето и даване на отчет за това, което човек е наблюдавал. Това означава, че глаголят *виждам*, последван от подчинено изречение с въпросително местоимение, носи значението *намирам на отговор*.

Важно е да се вземе под внимание, че докато дейността, представена в (28), включва визуално възприятие във физическия смисъл, в (26) и (27) „виждането“ изключва акта на физическо възприемане на нещо със сетивен орган. От това следва, че тези примери илюстрират познавателен акт. Следователно, *виждам* може да носи значението на *разбирам* в абстрактен смисъл.

Структурен модел 8: П [одуш.] + виждам + ПИ [дали]

Значение: Проверявам или си изяснявам нещо, добивам сведения за нещо; узнавам, научавам се, осведомявам се.

Визуалното възприятие отново е средство за намиране на отговор в контекста на примерите, които са включени в тази група. (29. *After a few minutes, she went outside to see if any neighbors were hurt.*; 30. *He се приближихме да видим дали е там.*) Същата конструкция може да се използва в значение *намирам отговор* без наличието на зрителен контакт. В тези изречения зрението вече не е основното средство за получаване на информация, поради което значението на физическо визуалното възприятие вече не присъства. (31. *We'll see if that changes.*; 32. *Я, да видим дали я помните.*)

• **Разбирам/ откривам**

Структурен модел 9: П [одуш.] + виждам

Значение: Стигам до заключение чрез проверка, проучване или друг емпиричен опит.

В Корпуса на съвременния американски английски едно от най-често срещаните метафорични значения на *виждам* е *разбирам* или *откривам* (*I see/ I understand*). Важно е да се отбележи обаче, че в български език, за разлика от английски, тази конструкция не е възможна като самостоятелно изречение. Необходимо условие е наличието на допълнително обяснение на това, което може да бъде видяно, съответно разбрано. (33. *OK. I see. Got it.*; 34. *Видях, че така не може повече.* = *Разбрах, че така не може повече.*)

• **Добивам впечатление/ изразявам мнение**

Структурен модел 10: П [одуш.] + виждам/гледам + Д [+/- одуш./ абстр.]

Значение: Добивам представа за нещо или някого според вътрешната си, субективна оценка/добивам представа, познание за дадена същност, ситуация, идея и т. н., обикновено чрез съзнателно и целенасочено мисловно усилие.

Постигането на определено впечатление/разбиране на предложение е друго метафорично значение, което глаголите *see* и *виждам* предават. И в двата езика извършителят на действието не получава разбиране чрез визуално възприятие, а изразява своя субективна оценка и впечатление. Важно е да се отбележи обаче, че за разлика от английския език, където конструкцията „виждам X като Y“ изисква употребата на глагола за пасивно възприятие (*see*) (35), в български в същата конструкция се използва глагола за действие *гледам*. (35. *His colleagues saw him as emblematic of a new style in baseball...who'd injected a little fire into the game's worn traditions.*; 36. *Европейският съюз игнорира руската ваксина Спутник V, но в Сан Марино гледат на нея като на спасение.*)

• **Изживявам, преживявам**

Структурен модел 11: Д [одуш.] + виждам + Д [неодуш.]

Значение: Преживявам определена ситуация, събитие като участник или съвременник.

Във всички примери, глаголите *see* и *виждам* изразяват познавателен процес. Това ясно се отличава, ако глаголет *виждам* бъде заменен с *преживял съм* и в двата езика. (37. *I had seen it all before.*; 38. *Много ръце разтърсих, много живот видях, много неща направих.*)

Структурен модел 12: П [одуш.] + не мога да гледам + Д [+/- одуш.]

Значение: Не понасям/ не приемам.

Тази употреба на *see* принадлежи към групата на значенията, свързани със социалните отношения. Това значение присъства и в двата езика. Интересно е да се отбележи, че в български, за разлика от английски, вместо глагола за пасивно възприятие *виждам* се използва глаголет за действие *гледам*. Важно е да се вземе под внимание, че в английския корпус, това значение присъства в структурния модел: S [anim.] + can't see + each other = “не мога да понасям, не приемам **някого (одуш. обект)**“ (39. *They can't see each other.*; 40. *От ден на ден омразата им един към друг така избуяваше, че не можеха да се гледат...*; 41. *Не можех да го гледам.*; 42. *Не, не можех да гледам повече тая картина, не исках да я гледам.*)

Структурен модел 13: П [одуш.] + виждам + Д [одуш.] + ОП⁴

Значение: Изпращам някого.

Значението *изпращам някого* присъства само в английски и не се среща в българския корпус. Необходимо условие е наличието на обстоятелствено пояснение. (43. *He saw his visitors to the door.*) В примерите от българския корпус същото значение е изразено с глагола за действие *придружавам*. (44. *Може ли да ви придружа до вратата?*)

- **Обръщам внимание**

В тази употреба, глаголет за възприятие служи само за привличане и насочване на вниманието на слушателя към това, което говорещият казва. Важно е да се отбележи, че в английски език българският глагол за пасивно възприятие *виждам (see)* е заменен с глагола за действие *гледам*. (Например: 45. *Look I want to apologize for what happened earlier.*; 46. *Виж, няма какво толкова да говорим.*)

Анализът на глагола позволява да направим заключението, че разгледаните промени в значението не са ясно изразени в езиковата система, а до голяма степен зависят от контекста, в който се среща глаголет.

Слухово възприятие и когниция – HEAR

Примерите, анализирани в началото на тази част, илюстрират значението на глагола „чувам“, като разглеждат възприятието на слуха във физически смисъл, т.е. как възприемаме конкретни звуци в реалния свят.

- **Получавам информация**

Структурен модел 1: П [одуш.] + чувам + Д [+/- одуш.]

Значение: Възприемам чрез слуха.

Подобно на глагола за визуално възприятие *виждам*, глаголет *чувам* може да представя или завършено, или незавършено действие (47. *When I first heard him sing he reminded me of Nat King Cole.*; 48. *At last I heard him coming down the hall.*)

⁴ ОП – обстоятелствено пояснение.

- **Слушам**

Структурен модел 2: П [одуш.] + чувам+ Д [абстр.]

Значение: Възприемам съзнателно информация чрез слуха си.

Разликата между активното и пасивното слухово възприятие се обуславя от факта, че слушането е фокусирано, доброволно и преднамерено и че изисква повече внимание от извършителя на действието. Разгледаните примери показват, че съществува разлика и в степента, до която слуховият капацитет на човек е изострен. (49. *I always said no, indicating that I wanted to hear her version.*; 50. *Чакам – да чуя предложението ти.*)

Структурен модел 3: П [одуш.] + чувам+ Д [+/- одуш.]

Значение: Внимателно възприемам и вземам под внимание съвет, препоръка и т.н.

Този модел разглежда глагола в значение *получавам информация*. Примерите показват, че смисълът на изреченията не се променя, ако глаголът *чувам* се премахне – акцентът е върху емоцията, която говорещият изпитва. (51. *I was amazed to hear that.*; 52. *Много съм щастлив да чуя това.*) (*I was amazed to hear that = I was amazed by that; Много съм щастлив да чуя това. = Това ме прави много щастлив.*)

Структурен модел 4: П [одуш.] + чувам + ПИ [че]

Значение: Получавам информация, сведения относно някого или нещо.

Примерите разглеждат глагола в значение *знам*. Анализът показва, че в този контекст *чувам* може да се тълкува от една страна като *получавам информация* (53. *I hear that you are leaving.*) и като *Казвам ви, че знам*, от друга. Във втория случай говорещият информира другия участник в разговора, че е запознат с дадена ситуация. (54. *И друго, чувам, че си говорил дори за брак.*). Често, извън по-широк контекст е трудно двете значения да бъдат строго разграничени.

Структурен модел 5: (П [одуш.]) + чувам + Д [неодуш. (музикално представление/ разказ/ запис)]

Значение: Слушам докрай внимателно музикално произведение или разказ.

Този модел разглежда един по-дълъг процес, при глаголът *чувам* свързва слуховото и зрителното възприятие. Нещо повече, в определен контекст глаголът разширява значението си до *присъствам*. (55. *Come to the cabaret. Come taste the wine. Come hear the band. Come blow a horn. Start celebrating.*) В контекста на (56) и (57), обаче, изслушването на разказа или слушането на концерта не включва визуално възприятие като задължително условие. (56. *Бих искал да чуя разказа ти.*; 57. *Ама аз искам да чуя концерта.*)

Структурен модел 6: П [одуш.] + чувам+ Д [+/-одуш.]

Значение: Проучвам факти по определен случай/ казус в качеството си на официален арбитър/ съдия, за да дам съответна преценка.

Анализът на примерите ясно показва, че официалното разглеждане на дело или обжалване включва също обсъждането и разглеждането му. Важно е да се отбележи, че докато в английски език обектът, който ще бъде „изслушан“, може да бъде одушевен или неодушевен (жалбата/свидетеля), в български език може да бъде изслушан само одушевен обект. (58. *The Supreme Court refused to hear the*

appeal.; 59. **I'll hear** the witness.; 60. *Отказът на съда да **изслуша** свидетел по този факт е законосъобразен с оглед правилата на член 164.)*

Структурен модел 7: П [одуш.] + чувам + за + Д [+/-одуш.]

Значение: Научавам / информирамн съм.

Тази група разглежда примери, които илюстрират индиректно възприятие, при което глаголът *чувам* не се свързва със физическо слухово възприятие, а изразява когнитивен акт. (61. *I've heard about people like you.*; 62. *Отговаря на всичко, което съм чувал за нея.*)

Структурен модел 8: П [одуш.] + чувам [Пф]⁵ + за + Д [+/-одуш.]

Значение: Знам, но без подробности.

Във всички примери от двата корпуса *чувам* се отнася до *знам*. Важно е да се отбележи, че в този случай *информиран съм* не е свързано с наличието на детайлна информация. (63. *Most Americans have never heard of the California Air Resources Board.*; 64. *Чувал съм за такива случаи.*)

Структурен модел 9: П [одуш.] + чувам + от + Д [+/- одуш.]

Значение: Получавам информация или вестии от или относно някого / нещо.

В този случай значението на глагола не включва непременно активиране на слуховите способности в областта на физическото възприятие. Степента, до която различните значения се променят зависи от темата, целта и цялостния контекст на ситуацията (65. *We haven't heard from her for ages.*; 66. *We're still waiting to hear from the bank about our mortgage.*; 67. *You'll be hearing from my solicitors.*; 68. *Довиждане, надявам се да чуем от вас само добри новини.*)

Например *не съм я чувал отдавна* в (65), може да се отнася до физическия акт на слухово възприятие, но същото не е задължително условие. Значението може да бъде заменено с *поддържам контакт*, което отново е физическа активност. В (66) и (67), от друга страна, *да се чуем с банката* и съответно *с адвокатите* може да бъде интерпретирано като получаване на информация или съобщение, което може да бъде под формата на писмо, т.е. този акт не включва слухово възприятие. Същото важи и за (66), където очакването *да чуем добри новини* или каквато и да е информация не е задължително свързано със слуха във физически смисъл. Следователно процесите могат лесно да бъдат описани като когнитивни.

Структурен модел 10: П [одуш.] + не искам да чуя + (Д [+/- одуш])

Значение: Отказвам да направя нещо.

Значението на *чувам* в примерите, включени в тази група ясно описва познавателен процес. Той обаче не е напълно излориран от процеса на физическо възприятие и внимание от страна на слушателя. За разлика от английския език, където това значение следва структурния модел S [anim.] + would not + hear + of + O [inanim.] (69), в българския пример *чувам* граматически може да не изисква обект на изслушване (70), той е неопределен или се подразбира или става известен от контекста. (69. *I guess he did not like the idea. He would not hear of it.*; 70. *Колко му говорих, но не иска и да чуе.*)

• Разбирам

⁵ Пф – Минало неопределено време / перфект.

Структурен модел 11: П [одуш.] + чувам + (Д [одуш.]

Значение: Внимателно възприемам и вземам под внимание съвет, препоръка и т. н.

В тази група са влючени примери, които се отнасят до метафоричното значение на *чувам* – *разбирам*. (71. *You can't go back there under any circumstances. Do you hear me?*; 72. *Чуваш ли ме, като ти говоря?!*) Въпреки въпросителната форма на изреченията, те не са въпроси, които очакват отговор. Въпросът на говорещият цели да насочи вниманието на слушателя и да се увери, че е разбран. Това значение е подсилено и от препинателните знаци, а именно удивителния знак, който изразява силни емоции от страна на този, който се изказва.

Тъй като речта е нашият основен комуникационен инструмент за обмен на информация и мисли, не е изненадващ факта, че актът на изслушване е свързан с вътрешния процес на разбиране (Sweetser 1991). В този случай, обаче, акцентът е върху комуникативния аспект, в случая информацията, която се обработва.

• Обръщам внимание

В този случай функцията на глагола *чувам* е да насочи вниманието на слушателя към думите на говорещия. (73. *One word with you, Pamela, hear me but one word.*; 74. *Чуй ме, моля те!*). Анализът на примерите показва, че активирането на слуховия капацитет е тясно свързано с изострянето на вниманието на слушащия. Това доказва силната връзка между слуховото и менталното възприятие.

• Подчинявам се

Значението *обръщам внимание* е метафорично разширено и представя тясната връзка между насочването на вниманието и подчинението. Във всички примери от двата корпуса значението *подчинявам се* е зададено от предходната императивна форма. (75. *Leave her alone. Do you hear me?*; 76. *Млъкни! Чуваш ли, млъкни!*) Пример (75) е еднакъв по структура с (76), с изключение на факта, че е въпрос и завършва с въпросителен знак вместо с удивителен. Силна емоция и рязкост обаче не липсват, а употребата и ролята на глагола *чувам* и в двете изречения са напълно еднакви.

Тактилно възприятие и когниция – TOUCH

• Ям / пия / използвам

Структурен модел 1: П [одуш.] + докосвам [отр.] + Д [неодуш. (храна, напитка)]

Значение: Консумирам в малко количество.

Първата група примери представя буквалното значение на глагола *вкуся* – *консумирам*. (77. *I am totally against unnatural substances. I don't even smoke cigarettes or touch alcohol.*; 78. *Той отказал да върши това с аргументацията, че религията не му позволява да се докосва до алкохол, под каквато и да е форма.*). Значението на глагола *докосвам* може да бъде профилирано към *ям* или *пия*, в зависимост от обекта на възприятие.

Структурен модел 2: П [одуш.] + докосвам [отр.] [Пф] + Д [неодуш.]

Значение: Никога не използвам / не съм използвал отдавна.

Значението на глагола, представен в този модел е силно повлияно от контекста на неговата употреба и се променя в зависимост от значението на допълнението. (79. *Jones hasn't touched a trumpet in 10 years.*; 80. *Беше пълно със*

златни монети. *Наглед никой не ги беше докосвал от десетилетия.*). Възможна интерпретация на примерите по-горе е, че субектът не е свирил на инструмент и не е взел или използвал парите.

Примерите показват, че разширените значения на *докосвам* зависят от допълнението, което съпътства глагола и такъв тип зависимост е дефинирана като „argument-driven polysemy (полисемия, която зависи от допълнението)“ (Ibarretxe-Antuñano 1999) Това позволява значението на *докосвам* + *инструмент* да бъде интерпретирано като *свиря* в (79) и *докосвам* + *пари*, като *използвам/ харча* в (80).

- **Докосвам/ използвам нещо без позволение**

В анализираните примери, глаголът *докосвам* се свързва с метафоричното значение *причинявам вреда, щета, засягам*. (81. *I told you **not to touch** my things.*; 82. *Никога не тупам нещата в тази стая.*) В (81) и (82) „докосването“ се свързва с промяната в състоянието на обекта на тактилно възприятие. В този случай семантичното съдържание зависи изцяло от значението на глагола и се определя като „verb-driven polysemy“ („полисемия, която зависи от глагола“) (Ibarretxe-Antuñano 1999).

Структурен модел 3: П [неодуш.] + докосвам + Д [неодуш.]

Значение: Намирам се във физически контакт с нещо или някого.

Друго значение на глаголът *докосвам* е *осъществявам лек физически контакт, допирам леко* (83. *Her long blue **dress touched** her sandals and the white veil that framed her face was crisp as an altar cloth.*; 84. *След това ги залепете или ги нагривайте, за да не се докосват жиците.*) В разгледаните примери роклята и жиците не могат да са извършител на действието и все пак се наблюдава наличие на физически контакт.

- **Достигам**

Анализът на примерите в тази група ясно показва, че промяната на значението до голяма степен зависи от характеристиките на обекта на докосване. Значението на глагола, последвано от съществителните *дъно, слава* и *награда* се доближава до това на *провалям се/ достигам на възможно най-лошото състояние* и от друга страна *постигам успех*. (85. *Well, I think John **has touched bottom** now.*; 86. *Tonight, we **touched** glory.*; 87. „Ливърпул“ *докосна титлата* в Англия.)

- **Засягам / влияя / затрогвам**

Структурен модел 4: П [неодуш.] + докосвам + Д [+/- одуш.]

Значение: Предизвиквам реакция или емоция.

Значенията и в двата изследвани корпуса ясно са свързани с домейна на психологическото състояние, тъй като описват определено чувство или мнение. Следователно, употребата на *докосвам* в такъв контекст, винаги се свързва с реакцията от преживяването. (88. *The tragedy **touched the whole community.***; 89. *Но нещо в думите му, в неговите ласки **докосна чувствата ѝ.***) „Докосването на чувствата“ означава въздействие, следователно появата на глагола в такъв контекст винаги е свързана с емоционален отговор.

- **Опознавам / преживявам**

Структурен модел 5: П [одуш.] + докосвам + Д [абстр.]

Значение: Опознавам / преживявам.

Примерите в тази група не включват физически контакт. Представеното метафорично значение се среща само в български език. (90. *Интересен начин да се **докоснем** до природата отблизо.*; 91. *Да се **докоснеш** до красотата на*

българските фолклорни танци.) Докосването до природата се свързва със значението *част съм от природата*. От друга страна, докосвам в (91) носи смисъла на *опознавам*.

- **Заемам се с нещо**

Значението *заемам се с нещо* присъства в примерите и от двата корпуса (92. *Everything she touches turns to disaster.*; 93. *Само на трийсет, а вече мултимилардер. Всичко, което докосне, се превръща в злато.*)

- **Говоря за**

Структурен модел 6: П [+/- одуш.] + докосвам + Д [неодуш.]

Значение: Говоря за / споменавам / обсъждам конкретна ситуация / тема

В тази група глаголт докосвам е представен в значение на *отнасям се към нещо, което е обект на разглеждане, засягам*. (94. *The interviews touched on topics that I have been interested in, and in ways that left politics behind and gave me a view of the actual person.*; 95. *В словото си президентът бегло докосна темата за расовата несправедливост в САЩ.*). Докато в (94) значението на глагола може да бъде разширено до *обсъждам, разглеждам*, в (95) тази интерпретация не е възможна, поради присъствието на наречието *бегло*, което изключва детайлно разглеждане на проблема. Важно е да се отбележи, че това значение в английски език следва структурния модел **S [+/- anim.] + touch + on + O [inanim.]**, при който е задължителна употребата на предлога „on“.

Посочените по-долу значения на *touch* (докосвам) се срещат само в английския корпус и са свързани с получаването на информация или липсата на такава. Всички те попадат в домейна на **СОЦИАЛНИЯ ЖИВОТ**.

- **Общувам / поддържам връзка с** (96. *Of course, we keep in touch and see each other often.*)

- **Информирам:** (97. *A regular newsletter keeps people in touch with local events.*)

- **Не съм запознат:** (98. *Only someone who seems out of touch with reality would arrive at such a conclusion.*)

Важно е да се отбележи, че всички посочени изрази присъстват в български език. Нито един от тях, обаче, не съдържа глагола за тактилно възприятие. (99. *Още поддържам връзка с приятелите си там.*; 100. *Не поддържам връзка с началника на местния отдел на ЦРУ.*)

- **Равен съм на**

Структурен модел 7: П [одуш.] + докосвам [отр.] + Д [одуш.]

Значение: Няма по-добър / равен на по отношение на умения / качества и т.н.

Метафоричното значение *не може да се сравнява* е представено само в английския корпус (101. *When it comes to expressing yourself through song, there is no one who can touch her.*) Примерът илюстрира ниво на представяне, което е над установените стандарти и следователно поставя акцент върху превъзходството на артиста над другите.

- **Искам заем**

Структурен модел 8: П [одуш.] + докосвам + for + Д [неодуш. (пари, заем)]

Значение: Моля/ обръщам се с молба към някого за пари или заем.

Значението *искам заем* присъства само в английски език. (102. *Now is the time to touch him for a loan.*). В български това значение се придава от глагола

искаш. (103. *Срамувам се да искам пари от когото и да било, но нямам друг избор.*)

- **Докосвам леко / внимателно**

Примерите в тази група показват пренос на значения от физическия контакт в домейна на DEGREE / NUMBERS (104. *A smile touched her lips for a moment.*; 105. *Неволна усмивка докосна лицето му.*) В разгледаните примери докосвам се отнася до наличието на малко от определено количество. В (104), (105) глаголът илюстрира метафората КРАТКО ИЗРАЖЕНИЕ НА ЛИЦЕТО. Това значение е допълнително профилирано в (104) от израза за време *for a moment* (за момент).

Обонятелно възприятие и когниция – SMELL

Обонянето обикновено представя по-малко метафорични значения в сравнение с другите четири сетива (Sweetser 1990; Ibarretxe-Antuñano 1999; Caplan 1973; Viberg 1984). Неделчева (2020) изследва концептуалните значения на глагола *smell* в сравнителен анализ на глагола в английски и български език и доказва широк обхват от метафорични значения в двата езика.

- **Издавам мирис**

Структурен модел 1: П [неодуш.] + мириша

Значение: Издавам (характерен) мирис

Примерите, включени в този модел, показват че и в двата езика глаголът има негативни конотации, когато не е допълнително определен. (106. *It smells here.*; 107. *Много мирише тук, не е за стоене.*). В същото време, когато е придружен от прилагателно, което води до положителни асоциации, значението на *мириша* се свързва с положителни усещания. (108. *It smelled nice in the apartment as if she'd perfumed it with pine cones.*)

Структурен модел 2: П [одуш.] + мирише + Д [неодуш.]

Значение: Възприемам с обонянето си.

Значението на глагола в примерите от тази група се отнася до физическото възприемане на мирис, използвайки сетивен орган (109. *He probably smelled the smoke out the open window.*; 110. *Май мога да помириша уханието на свежи рози във въздуха.*). Разликата в значението на глагола в двата структурни модела може да бъде обяснена с ролята на възприемащия в процеса.

Структурен модел 3: П [одуш.] + мириша + Д [абстр.]

Значение: Разпознавам / откривам / долавям неприятност / опасност на базата на оскъдни доказателства.

Тази група включва значението *съмнявам се, че нещо не е наред* (111. *Frankly, I can smell danger a mile away.*; 112. *Всичко това намирисва на предателство.*; 113. *И вече замириша на страх.*) И в двата корпуса се срещат голям брой примери, които свързват глагола за обоняние с отрицателни чувства. Това е особено отчетливо, когато *мириша*, *намирисвам* и *надушвам* са придружени от допълнение, което има отрицателни конотации. (114. *Работата ми намирисва, но ще рискувам.*; 115. *You seem to smell danger and taste excitement.*) В подобен контекст, глаголът може да бъде свързан със значението *зная*. Този смисъл е представен от глагола *надушвам* (116. *Надуших къде са скрили сладкото.*). Разгледаните в тази група примери доказват, че положителните или отрицателните характеристики не се определят от самия глагол, а от съпътстващото

го допълнение. (117. *И вече замириса на страх.*; 118. *Замириса му на тиха тъга и спокойствие.*). Важно е да отбележим, че в български език свързването на глагола с положителни емоции не може да бъде изразено от глагола с представка „на“ (намирисва).

- **Разследвам**

Структурен модел 4: П [одуш.] + душа + наоколо

Значение: Проявявам неуместен/ нежелан интерес към нещо.

Този модел представя метафоричното значение на глагола *надушвам* – *разследвам, опитвам се да намеря информация* (119. *Military police have been sniffing around the bars.*; 120. *По-вероятно се е разтревожил, че душииш наоколо, задаваш твърде много въпроси и откриваш разни неща в книгите.*) В разгледаните примери това значение е допълнително изразено от подолга (*военна полиция*) в (119) и *задавам много въпроси* в (120).

Структурен модел 4: П [одуш.] + душа + at + Д [неодуш.]

Значение: Проявявам пренебрежение/ неуважение.

Значението *подценявам, показвам неуважение* се среща само в английския корпус. (121. *He sniffed at my efforts at writing.*).

Вкусово възприятие и когниция – TASTE

За разлика от значението на *мириша*, което е свързано най-вече с отрицателното усещане, това на *вкусвам* има положително значение по подразбиране (Viberg 2008).

Структурен модел 1: П [неодуш.] + има вкус + на + Д [неодуш.]

Значение: имам вкус на

Глаголът описва определено качество, което може да се различи чрез физически контакт. (122. *Does it taste like fish?*; 123. *Питието имаше вкус на слабо ябълково вино и не беше приятно.*) Важно е да се вземе под внимание, че в разгледаната конструкция липсва възприемащ и присъства само обекта на възприятие.

Структурен модел 2: П [одуш.] + вкусвам + Д [недуш.]

Значение: Поемам малко количество храна или напитка, за да усетя вкуса/ възприемам посредством сетивата си за вкус.

Вкусвам в примерите от този структурен модел носи значението на вкусово възприятие във физически смисъл. И в английски, и в български език глаголът се отнася до физическо действие, което варира от тестване на вкуса до ядене/ консумация на храна. Тази промяна в значението е силно зависима от контекста, в който се появява глаголът. (124. *We first tasted the wine when we sat down at 7p.m.*; 125. *Astorre was eating lustily. He had never tasted anything so delicious as this grilled lamb*; 126. ***Вкусихме** го и всеки един го похвали.*).

- **Преживявам**

Pattern 3: П [одуш.] + вкусвам + Д [абстр.]

Значение: Изпитвам определено чувство.

Значението на глагола се променя от *наслаждавам се* до *изпитвам разочарование* и *постигам успех* в различния контекст на неговата употреба. (127. *Taste the relish to be found in competition.*; 128. *За тези 11 години **вкусихме** от **всичко** – **имаше** **успехи**, **имаше** и **разочарования**.*). Докато в (127) значението на глагола може да бъде отнесено към *наслаждавам се* (relish = (приятен) вкус), в

контекста на (128) тази интерпретация не е възможна, тъй като *вкувам* се свързва и с положителни, и отрицателни преживявания (успехи, разочарования).

- **Изпитвам непознато досега усещане или опит (обикновено за кратко)**

Примерите в тази група поставят акцент върху преходността на емоциите. (129. *Just when he was entering the springtime of life his best life was over... he had tasted freedom only to lose it.*; 130. *Вкусих малко от живота на богаташите.*). Това значение допълнително е подсилено от *само за да я загуби и малко*.

- **Наслаждавам се**

Структурен модел 4: П [одуш.] + *вкувам* + Д [абстр.]

Значение: Изпитвам удоволствие.

Семантичното съдържание на Модел 4. се различава от това на предходния модел, въпреки еднаквата граматична структура, която имат. Значенията на глагола в тази група отразяват не просто опита от преживяното, акцентът е върху положителните емоции от преживяното. (131. *She was tired of London. She had seen all that it had to offer and tasted every one of its delights, many times.*; 132. *Вкуси карнавала!*). В пример (132) значението на глагола е допълнително разширено към *участвам*.

Заклучение

Въпреки различията в употребата на глаголите в двата езика, може да се заключи, че глаголите за възприятие в българския език могат да бъдат групирани в същите модели, описващи възприятията в английски език. Резултатите от анализа на моделите ясно показват, че глаголите за българско възприятие принадлежат към същите подкатегории и илюстрират много сходни метафорични разширения.

See / Виждам

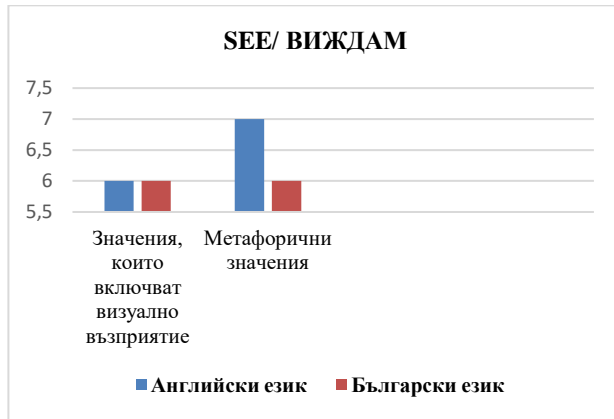
Анализът на значенията на глагола в ситуации, които изискват визуално възприятие във физическия смисъл, свързва значението на *виждам* с това на *интерпретирам*. Това е ясно илюстрирано в изместването на значенията от *забелязвам* към *разпознавам видяното*. Разширените значения на глагола също водят до допълнителни познавателни процеси, демонстрирани в модела *срещам и прекарвам известно време с някого, и имам романтична връзка*.

Когато глаголът се използва в значение на *преценявам, чета* или *тълкувам*, процесът на виждане е тясно свързан с емоционална и ментална реакция към видяното.

Анализът на значенията *проверявам* и *потвърждавам* показват връзка между акта на виждане и други дейности, които произтичат от него. *Откривам / разбирам* включва визуално възприятие, когато извършителят на действието следва да провери дадена информация, но същото значение в определен контекст може да се отнася до намирането на отговор чрез сетива, различни от зрението.

Придобиването на определено впечатление свързва виждането със смисъла на знанията, получени без визуален сетивен орган, демонстриран в модела *виждам X като Y*. Нещо повече, това включва и изразяването на преценка за видяното.

Виждането в смисъла на *добивам опит* се отнася до когнитивни процеси, тъй като преживяването на нещо е силно свързано с процесите на получаване на знания за живота и света. Последните три значения, които изследването разглежда – *не могат да се гледат, придружавам* и *обръщам внимание*, принадлежат към областта на СОЦИАЛНИТЕ ОТНОШЕНИЯ.



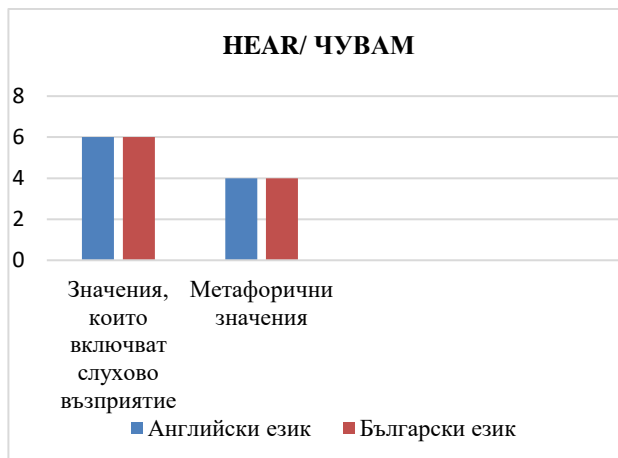
Фиг. 1. Брой значения на *see* и *виждам* в английски и български език.

Hear/ Чувам

Резултатите от анализа ясно показват, че слуховото възприятие включва процеса на вътрешно разбиране и възприемчивост, което позволява неговите значения да бъдат допълнително разширени спрямо контекста на изказването.

Анализът разкрива специфичната връзка между *чувам*, *разбирам*, *информиран съм*, *вземам под внимание* / *вслушвам се* и *подчинявам се*. Четирите метафори са често срещани и в двата езика и нерядко значенията им се припокриват.

Примерите, илюстриращи използването на метафорични изрази, съдържащи глагола *чувам*, показват, че и в двата езика има пренос на значение от областта на физическото възприятие към по-абстрактни области. Нещо повече, анализът показва, че докато глаголите от визуалната модалност се отнасят до интелектуалните способности като цяло, слуховото възприятие се свързва с вътрешно разбиране и възприемчивост.



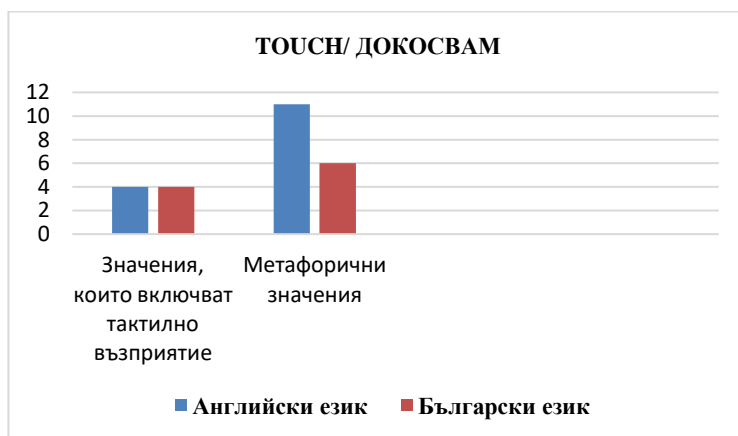
Фиг. 2. Значения на *hear* и *чувам* в английски и български език.

Touch / Докосвам

Анализът на значенията на глагола, принадлежащ към тактилната модалност, започва с дискусия за неговите значения, които включват физическо

възприятие, като *използвам* и *причинявам вреда, щета; навреждам* и се разширяват, за да се съсредоточат върху неговите метафорични значения.

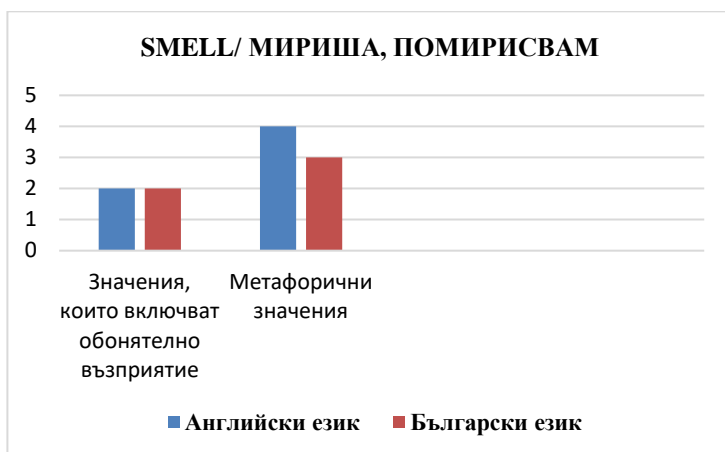
Специално внимание е обърнато на пренос на значение от тактилната област в трите целеви области: тази на ПСИХОЛОГИЧНИ СЪСТОЯНИЯ И ЕМОЦИИ, като се изследват значенията на *засягам, повлиявам на чувствата* и *изпитвам определени чувства*; областта на СОЦИАЛНИЯ ЖИВОТ обхваща значенията *отнасям се към нещо, което е обект на разглеждане; засягам*. Изразите, свързани със социалните отношения – *обшувам, информиран / неинформиран съм, равен съм на, искам заем също* принадлежат към тази група. Метафоричното значение *малък брой / количество* е представено в третата група.



Фиг. 3. Брой значения на *touch* и *докосвам* в английски и български език.

Smell / Мириша

Обонятелната модалност очаквано представя по-малко метафорични значения в сравнение с предходните три. Основното значение на *smell / мириша* обикновено има негативни конотации. Резултатите показват изместване от буквалното значение *помирисвам нещо с носа си*. Изследването се фокусира върху три метафорични значения. *Подозирам* изразява негативни емоции. Като алтернатива *отгатвам* може да има отрицателно или положително значение. Анализът на глагола показва, че положителните или отрицателните характеристики не се подразбират от самия глагол, а от възприетия обект. Метафората *разследвам* включва не само получаване на информация без физически контакт, но също така се отнася до значението на *изпитвам подозрения*. Последното изследвано значение – *проявявам пренебрежение / неуважение* изразява социални отношения.



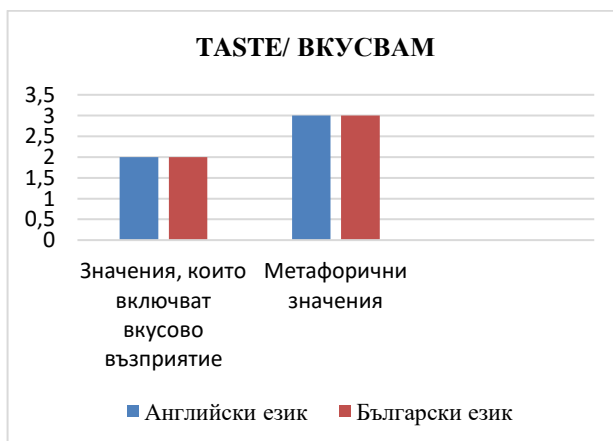
Фиг. 4. Брой значения на *smell* и *мириша / помирисвам* в английски и български език.

Taste / Вкусвам

За разлика от глаголите, принадлежащи към първите четири сетивни модалности, глаголет *вкусвам* има по-малко семантични разширения, които биха могли да бъдат групирани като значения, изразяващи определени преживявания и предпочитания.

Метафората *преживявам / изпитвам чувства* свързва глагола с положителни и отрицателни емоции, в зависимост от контекста на неговата употреба.

Друго разширено значение на глагола е *наслаждавам се* и изразява удоволствие и удовлетворение от конкретно преживяване. Метафоричните значения отново зависят до голяма степен от обекта на възприятие.



Фиг. 5. Брой значения на *taste* и *вкусвам* в английски и български език.

Анализът потвърждава универсалната връзка между перцептивните и познавателните процеси. Глаголите за визуално и слухово възприятие илюстрират много повече семантични разширения, следвани от тези на допир, вкус и мирис. Малкото несъответствия в значенията на глаголите за общо възприятие и в двата

езика показват, че българските и английските носители на езика използват сходни метафори, за да споделят един и същ екзистенциален опит.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

- Al-Asmer 2007:** Al-Asmer, S. Alfazal-`ql wa al-jawarih fi Al- Quran Al- Kareem: Dirasat ihša'iyat [Phrases of mind and body in the Holy Quran: a quantitative semantic study. (Unpublished Master's Thesis)]. Najah national university, Nablus, Palestine.
- Biber, Conrad, Reppen 1998:** Biber, D., S. Conrad, R. Reppen. Corpus linguistics: investigating language structure and use. Cambridge: Cambridge University Press.
- Biber, Conrad, Reppen 2015:** Biber, D., R. Reppen. The Cambridge handbook of English corpus linguistics. Cambridge: Cambridge University Press.
- Caplan 1973:** Caplan, D. A note on the abstract readings of verbs of perception. // *Cognition*, 2(3), 269-277.
- Essa 2010:** Essa, D. The semantic range of the verbs of perception in English and Arabic: a contrastive study. // *Journal of Human Sciences*, 1(2), 622-662.
- Galac 2020:** Galac, Á. Semantic change of basic perception verbs in English, German, French, Spanish, Italian, and Hungarian. // *Argumentum*, 16(1), 125-146.
- Gisborne 1996:** Gisborne, N. English perception verbs. PhD Dissertation. PLACE: University College London.
- Ibarretxe-Antuñano 1997:** Ibarretxe-Antuñano, I. Smelling and perception: A cross-linguistic study. – In: A. Barcelona (ed.) *Cuadernos de Filología Inglesa* 6(2), 113-21.
- Ibarretxe-Antuñano 1999:** Ibarretxe-Antuñano, I. Polysemy and metaphor in perception verbs: A crosslinguistic study. (Doctoral dissertation), University of Edinburgh.
- Ibarretxe-Antuñano 2013a:** Ibarretxe-Antuñano, I. The power of the senses and the role of culture in metaphor and language. – In: Caballero, R., J. Diaz-Vera (Eds). *Sensuous cognition: Explorations into human sentience – imagination, (e)motion and perception*, Berlin: Mouton de Greyter, 109-133.
- Ibarretxe-Antuñano 2013b:** Ibarretxe-Antuñano, I. The relationship between conceptual metaphor and culture. – In: *Intercultural Pragmatics*, 10(2), 315–339.
- Ibarretxe-Antuñano 2019:** Ibarretxe-Antuñano, I. Perception metaphors in cognitive linguistics. Scope, motivation, and lexicalization. – In: Speed, L., C. O'Meara, L. San Roque, A. Majid (Eds.), *Perception metaphors*. Amsterdam: John Benjamins, 43-64.
- James 1980:** James, C. *Contrastive Analysis*. Longman House, 136-154.
- James 2005:** James, C. Contrastive analysis and the language learner. – In: James, C., C. Tschichold, J. Wieser (Eds.). – In: *Linguistics, Language Teaching and Language Learning*, 1–20. Basel: Schwabe.
- Jumaah et al. 2020:** Jumaah, R., Md Rashid, S., Abdul Jabar, M. A., & Ali, A. M. A cognitive semantic analysis of Arabic verb of visual perception رأى (ra'a) in fiction writing. – In: *SAGE Open*, 10(3), 215824402094952.
- Kortmann 1996:** Kortmann, B. Kontrastive linguistik und fremdsprachunterricht. In W. Börner and K. Vogel (Eds.), *Kontrast und Äquivalenz. Beiträge zu Sprachvergleich und Übersetzung*, Tübingen: Narr, 136-167.
- Kubota 2016:** Kubota, M. A cognitive linguistic analysis of visual perception verbs in natural language — with special reference to English verbs “look” and “see”. (Unpublished Doctoral Dissertation, Kansai Gaidai University).
- Mair 2005:** Mair, C. Recent advances in contrastive linguistics and language typology: the spin-off for language teachers. – In: Allerton, D., C. Tschichold, and J. Wieser (eds.), *Linguistics, Language Teaching and Language Learning*. Basel: Schwabe, 21-39.
- Mihailova 2001:** Mihailova, N. Metodiat na komponenten analiz i glagolite za zritelno vazpriyatie v bulgarskiya i polskiya ezik. // *Sapostavitelno ezikoznanie* (1), 48-67 [Михайлова, Н. Методът на компонентен анализ и глаголите за зрително

възприятие в българския и полския език. // Съпоставително езикознание, (1), 48-67].

- Laskova 2008:** Laskova, L. Perspective in utterances with the perception verb видя. <https://www.balgarskiezik.eu/4_2008.html (status 02.10.2022)>.
- Li 2013:** Li, Z. A comparative survey of vision metaphors based on the corpus in English and Chinese. // *Theory and Practice in Language Studies*, 3(7), 1232-1242.
- MacArthur, Krennmayr, Littlemore 2015:** MacArthur, F., T. Krennmayr, J. Littlemore. How basic is “UNDERSTANDING IS SEEING” when reasoning about knowledge? Asymmetric uses of sight metaphors in office hours consultations in English as academic Lingua Franca. *Metaphor and Symbol*, 30(3), 184-217.
- McEnery, Wilson 2001:** McEnery, T., A. Wilson. *Corpus linguistics*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Mladenova 2016:** Mladenova, M. Vizhdam, znachi sashtestvuva (upotreba na nespetsifichni glagoli s ekzistentsialna funktsiya v cheshkiya i bulgarskiya ezik). // *Sapostavitelno ezikoznanie*, XLI,1 <https://www.slav.unisofia.bg/images/stories/documents/Margarita_Mladenova.pdf (status 02.10.2022)> [Младенова, М. Виждам, значи съществува (употреба на неспецифични глаголи с екзистенциална функция в чешкия и българския език). // Съпоставително езикознание, XLI, 1].
- Neagu 2013:** Neagu, M. What is universal and what is language specific in the polysemy of perception verbs? *Revue roumaine de linguistique LVIII* 3, 329-343. București.
- Nedelcheva 2019:** Nedelcheva, S. How is seeing different from looking? A cognitive perspective on verb-particle constructions with look and see. – In: *Studies in Linguistics, Culture and FLT*. Sofia: Asenevtsi, 7-21.
- Nedelcheva 2020:** Nedelcheva, S. Exploring smell from cognitive perspective in English and Bulgarian (a corpus study). – In: *Studies in Linguistics, Culture and FLT*. Sofia: Asenevtsi, 95-116.
- Oanch 2016:** Oanch, T. A semantic study on verbs of human senses in English under cognitive linguistics (versus Vietnamese). Paper presented at the Asian Conference on English learning, Japan. Art Center of Kobe.
- Rojo, Valenzuela 2005:** Rojo, A., & Valenzuela, J. Verbs of sensory perception. // *Languages in Contrast*, 5(2), 219–243.
- Rylina 2013:** Rylina, G. Contrastive study of a perception verbs in English and Russian: feel vs cuvstvocat. (Unpublished Master’s Thesis). Ghent University, Russia.
- Santos 2006:** Santos, D. Perception-verbs-in-English-and-Portuguese. <<https://www.semanticscholar.org/paper/Perception-verbs-in-English-and-Portuguese-Santos/ca8694939a04c95e5ccff33ac5c5ba56741f8e55> (status 02.10. 2022)>.
- Sekuler 1994:** Sekuler, R., & Blake, R. *Perception*. McGraw-Hill.
- Sweetser 1990:** Sweetser, E. *From etymology to pragmatics: metaphorical and cultural aspects of semantic structure*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Viberg 1984:** Viberg, Å. The verbs of perception: a typological study. – In: Butterworth, B., B. Comrie, Ö. Dahl (eds.). *Explanations for language universals*. Berlin: Mouton, 123-162.
- Viberg 1993:** Viberg, Å. Crosslinguistic perspectives on lexical organization and lexical progression. – In: Hyltenstam, K., Å. Viberg (eds.). *Progression and Regression in Language: Sociocultural, Neuropsychological and Linguistic Perspectives*. Cambridge, UK: University Press, 340-379.
- Viberg 2008:** Viberg, Å. Swedish verbs of perception from a typological and contrastive perspective. *Languages and cultures in contrast and comparison*, 123-172.
- Yu 2004:** Yu, N. The eyes for sight and mind. // *Journal of Pragmatics*, 36(4), 663-686.
- Yu 2008:** Yu, N. The relationship between metaphor, body and culture. – In: Frank, R., R. Dirven, T. Ziemke, E. Bernárdez (eds.), *Sociocultural Situatedness*, Berlin: Mouton de Gruyter, 387-404.